

Joseph Haydnlaan 2a, 3533 AE Utrecht
+ 31 (0)30 231 66 66
secretariaat@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl

'Tegen militarisering – voor een andere weerbaarheid' -een verklaring van Kerk en Vrede-

Deze tekst is geschreven door de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede, waarin ook enkele niet-theologen meedoen. De tekst is vervolgens door het bestuur van Kerk en Vrede overgenomen.
5 oktober 2026

Kern van onze verklaring

Wie wij zijn

De vereniging Kerk en Vrede (opgericht in 1924) is geworteld in de christelijk-pacifistische traditie. Vanuit deze traditie zet Kerk en Vrede zich in voor een rechtvaardige samenleving zonder geweld. Wij weten ons aangesproken door het bijbels getuigenis:

Door de boodschap van bevrijding, die tegelijk een oproep is ons niet in dienst te stellen van machten die mensen onderwerpen en afleiden van de weg van vrede en recht.

Door de vredesvisioen dat de profeten Micha en Jesaja schetsen, dat de ons aangepaste onvermijdelijkheid van het gebruik van geweld radicaal doorbreekt en ons leidt op het pad van de vrede.

Door de Bergvrede met oproepen als 'Heb jullie vijanden lief' en 'Alles wat jullie willen dat de mensen jullie doen, doe dat ook aan hen'. Dat waren geen boven de werkelijkheid zwevende lieverige woorden, nee, ze hadden concrete betekenis in de tijd waarin ze gesproken werden: de Romeinse bezetting van Palestina. Het leidde tot de belijdenis dat 'Christus onze vrede is, die de beide delen één heeft gemaakt en de tussenmuur die scheiding maakte, de vijandschap, heeft weggebroken met inzet van zijn lichaam' (Efeze 2:14 e.v.). Als Christus er alles aan gedaan heeft om de vijanden tot één nieuwe mens(heid) te herscheppen, zijn de kerken en de christenen geroepen tot verzoening en het afbreken van muren.

Ook nu zijn deze woorden relevant. We betrekken ze op ontwikkelingen die ons grote zorgen baren: ten eerste het denken over vrede en veiligheid in louter militaire termen dat zich invreet in de samenleving; ten tweede alles wat daaruit voortvloeit, zoals sterk stijgende bewapeningsuitgaven, het stimuleren en ondersteunen van wapenproductie, veronachtzaming van het internationaal recht en een vijanddenken dat serieuze reflectie onmogelijk maakt.

Vredeslogica

Bij het schrijven van deze oproep hebben wij ons onder meer laten inspireren door het onlangs in Duitsland verschenen oecumenisch vredesdocument *Wer Frieden will, muss mit dem Feind reden*. Het document is door ons vertaald: *Wie vrede wil, moet met de vijand praten*. In dit Duitse document wordt gesproken over het door vredesonderzoekers ontwikkelde concept van de vredeslogica. Wij menen in dat concept iets te herkennen van de weg die de bijbel ons oproept te gaan.

Vredeslogica, ontwikkeld door de Duitse politicologe professor Hanne-Margret Birckenbach, omvat vijf principes: preventie van geweld, transformatie van conflict, bereidheid tot dialoog, op normen gerichte belangenontwikkeling en vriendelijkheid ten aanzien van fouten (voor meer informatie over het Duitse document en dit concept: zie de verwijzingen onder deze verklaring).

Tot wie richten wij ons?

We richten ons met dit schrijven allereerst tot de kerken en haar organisaties en leden. De huidige massale militaire investeringen kenschetsen wij als oorlogsvoorbereiding, die haaks staat op het bijbels getuigenis. De huidige logica van geweld moet vervangen worden door een logica van de vrede, want de logica van geweld vernedert de mens en leidt de wereld naar de afgrond. Dat is een boodschap die iederéén aangaat. Wij roepen dan ook ieder, binnen en buiten de kerken, op om in actie te komen en eraan bij te dragen dat de desastreuze weg van de voortschrijdende militarisering wordt verlaten.

Ons pleidooi in het kort

Wie de actualiteit volgt, kan ontmoedigd raken. Maar wat ons gaande moet houden is dat er wel degelijk een ander beleid mogelijk is. Concrete en hoopgevende voorstellen daarvoor bestaan. Waar het aan ontbreekt, is de politieke wil om die in beleid om te zetten. Dat geluid moeten wij laten horen, aan dat alternatief moeten we werken. Versterking van een Europese militaire macht biedt geen soelaas. Een oplossing van spanningen, conflicten en oorlogen vereist diplomatie, afbouwen van vijandbeelden, bespreken van wederzijdse belangen, en toewerken naar een gezamenlijk veiligheidssysteem.

Het is belangrijk dat we ons als samenleving opnieuw afvragen wat veiligheid is: zijn we echt veilig als we de grenzen tussen ons en anderen eindeloos benadrukken? Is het niet eerder zo dat we pas veilig zijn als ook anderen veilig zijn? Kerk en Vrede staat voor dit inclusieve begrip van veiligheid: meer dan ooit hebben we elkaar nodig in deze wereld. Denk alleen al aan klimaatverandering met de effecten waarvan we steeds meer en harder geconfronteerd worden. We moeten er dus alles aan doen om tot samenwerking te komen. Ware weerbaarheid ligt niet in bewapening maar in sociale solidariteit en het geweldloos omgaan met conflicten.

Bovenal pleiten we voor vredeslogica in plaats van de mythe dat geweld iets oplost. Zoals Micha's visioen van zwaarden-tot-ploegscharen en Jezus' geweldloze verzet laten zien: rechtvaardige vrede is een geleefde praktijk. De huidige militarisering is daarmee in strijd.

Deze verklaring heeft drie delen:

Hoofdstuk 1 geeft een korte inleiding, en een omschrijving van militarisering.

In hoofdstuk 2 gaan we gedetailleerd in op de ontwikkelingen, per paragraaf gevolgd door onze reactie daarop (herkenbaar aan inspringende kantlijn).

Hoofdstuk 3 gaat over de op vredeslogica gebaseerde richting die we bepleiten.

Voor bronvermeldingen verwijzen we naar het achtergrondmateriaal genoemd aan het slot.

1. Inleiding

De wereld staat in brand. Oorlogen rijgen zich aaneen. Gaza is al weer uit het centrum van de aandacht verdwenen, en terwijl Netanyahu zijn gang mag gaan tegenover de Palestijnen, probeert Europa zich verre te houden van de oorlog in Iran. Niemand heeft het over Soedan. In de Nederlandse politiek wordt Israëls optreden goedgepraat of doodgezwegen, en Trump met egards behandeld. Aan de oorlog in Oekraïne komt maar geen einde, net als aan de andere genoemde conflicten. De wereld lijkt dat als onvermijdelijk te beschouwen met als enig mogelijke antwoord het opvoeren van de bewapening.

“We bevinden ons in het grijze gebied tussen oorlog en vrede en moeten afscheid nemen van een vredesmentaliteit”, aldus de regering-Jetten in de half juni gepresenteerde Internationale veiligheidsstrategie. Als je deze strategie en de onlangs gepubliceerde Defensienota leest, lijkt oorlog haast onvermijdelijk. En iedereen wordt geacht mee te doen om die voor te bereiden. Het zijn schrikbarende woorden, met ernstige consequenties.

De oorlog in Oekraïne leidt tot grote veranderingen in het nationale en Europese defensiebeleid, en tot versnelling van eerder in gang gezette ontwikkelingen. Deze zullen een enorme impact hebben op de hele samenleving. Deze veranderingen zijn samen te vatten in één woord: *militarisering*, d.w.z. *een proces waarbij de samenleving steeds meer gericht wordt op militaire middelen, denkwijzen en structuren.*

Daarover gaat deze verklaring. Kerk en Vrede is diep bezorgd en verontwaardigd over de huidige golf van militaire plannen en investeringen. We zien een grote propaganda-inspanning vanuit de overheid die de samenleving ervan wil overtuigen dat meer wapens en

meer troepen ons veiliger maken. Dat is het slechtst denkbare antwoord op de geopolitieke aardverschuivingen die we meemaken.

We zullen hieronder uiteenzetten wat militarisering in Nederland in 2026 inhoudt, en waarom we een appel doen op iedereen om er goed over na te denken of deze militarisering ons echt veiligheid verschaft. We roepen iedereen op om niet klakkeloos de argumenten van de overheid en veel politieke partijen te volgen.

Daarbij is het ook belangrijk te constateren dat de ontwikkelingen die we beschrijven een reactie zijn op één enkele oorlog, namelijk die in Oekraïne. Ten aanzien van Gaza, Libanon, Iran en Soedan geeft het huidige overheidsbeleid zelfs niet het begin van een antwoord. 'Instabiliteit rond Europa' wordt wél genoemd als één van de redenen voor militarisering. Van een visie op de manier waarop we wereldwijd vreedzaam kunnen samenleven is op geen enkele manier sprake.

2. Militarisering anno 2026

Militarisering en oorlogsvoorbereiding bepalen op dit moment het discours in politiek, samenleving en media. Het kabinet-Jetten kiest hierbij voor een breed ingestoken beleid, de zogenaamde '*whole of society*'-aanpak: de hele maatschappij wordt betrokken bij de oorlogsvoorbereiding. We zetten de ontwikkelingen op een rij.

Verhoging defensie-budget

De Nederlandse militaire uitgaven zijn de afgelopen tien jaar ongeveer verdrievoudigd, naar bijna € 26 miljard vorig jaar. De komende jaren staat een forse stijging in de planning, met als doel uiterlijk in 2035 de vorig jaar tijdens de NAVO-top in Den Haag afgesproken, maar niet wettelijk bindende, uitgavennorm van 3,5% van het BBP te halen, met daarboven een extra 1,5% voor bredere weerbaarheid en facilitering, zoals de uitbreiding en aanpassing van infrastructuur. Dit zal in totaal richting de € 60 miljard per jaar gaan. De regering wil dat deze norm ook wettelijk vastgelegd gaat worden; komende kabinetten en parlementen kunnen daar dan niet van afwijken.

Het is goed gebruik dat budgetten gebaseerd zijn op een analyse van wat er nodig is om een gewenst doel te bereiken, rekening houdend met de mogelijkheden om daarin te voorzien. Bij de NAVO norm van 5% van het BNP is daarvan in het geheel geen sprake. Het getal van 5% is niet onderbouwd met een militaire analyse, maar puur afgedwongen door president Trump. De NAVO-landen gingen ermee akkoord om zo de VS binnen de alliantie te houden, maar het afgelopen jaar heeft laten zien

dat Trump zich weinig aan zijn partners gelegen laat liggen. De grote investeringen zijn in de eerste plaats een subsidie aan de Amerikaanse wapenindustrie. Ook zonder de verhoging geeft de NAVO – zelfs zonder de VS – nu al veel meer uit aan defensie dan Rusland. Het klopt ook niet, zoals vaak gezegd wordt, dat defensie-uitgaven in de vorige decennia structureel zijn afgenomen (zie het achtergrondmateriaal genoemd aan het slot van deze verklaring).

Nu er is ingestemd met deze norm, zal het moeilijk zijn om daar in de toekomst van af te wijken, ook al zonder dat die norm wettelijk is vastgelegd. Het pleidooi voor die wettelijke verankering getuigt van een gebrek aan vertrouwen in de democratie en aan een democratisch gezindheid. Ook is het op z'n zachtst gezegd vreemd om de hoogte van de defensie-uitgaven geheel los te zien van internationale ontwikkelingen. Alsof bij voorbaat vast staat dat de dreigingen zullen toenemen.

Wie betaalt de rekening?

De extra uitgaven moeten worden opgebracht door bezuinigingen en lastenverzwaring. De regering volgde hierin de oproep die oud-premier en huidig NAVO-secretaris-generaal Rutte vorig jaar al deed: korten op sociale uitgaven. Er staan forse bezuinigingen op zorg, sociale zekerheid en onderwijs op de rol, expliciet om geld vrij te maken voor defensie. Daarnaast moeten burgers en bedrijven extra belastingen gaan betalen, de zogenaamde 'vrijheidsbijdrage'.

De Nederlandse Bank en de FNV berekenden dat op basis van de voorstellen de voor de hogere defensie-uitgaven benodigde middelen disproportioneel zullen worden opgebracht door mensen met lagere inkomens. En dat terwijl die ook al het meest de dupe worden van de aangekondigde bezuinigingen. De vuilnisman gaat (relatief) meer betalen dan de minister. Ook de manier waarop de regering de 'vrijheidsbijdrage' wil innen is uiterst twijfelachtig: het is in feite een belastingverhoging, die ook nog eens lagere inkomens meer treft dan hogere, maar mag zo niet genoemd worden; en het deel dat bedrijven moeten opbrengen komt nota bene uit het arbeidsongeschiktheidsfonds.

Een stimulans voor de economie?

De extra uitgaven voor Defensie worden óók verkocht als een manier om de economie te stimuleren. Wapenbedrijven en alle toeleveranciers van Defensie voorzien een gouden toekomst.

Analyses van o.a. het CPB laten een heel ander beeld zien. Defensie-uitgaven zijn niet productief. Er worden tanks gemaakt die vervolgens niets bijdragen aan de

economie, en niks doen voor reële behoeften van mensen. Het beslag van wapenproductie op grondstoffen en milieu is enorm.

Meer terrein voor Defensie

De krijgsmacht breidt ook ruimtelijk fors uit. Het programma '*Ruimte voor Defensie*', eind 2025 definitief vastgesteld, legt 56 nieuwe of uitbreidingen van bestaande defensie-locaties vast, waaronder kazernes, munitiedepots en oefenterreinen. Meer dan een kwart van het Nederlandse grondgebied wordt daarnaast aangemerkt als laagvliegebied voor helikopters.

Deze uitbreidingen gaan niet zelden ten koste van natuur of ruimte voor woningbouw. Een gemeenschappelijk kenmerk van deze binnenlandse militaire expansie is bovendien de erosie van democratische inspraak en rechten. Er werden ruim 2200 zienswijzen ingediend met betrekking tot de plannen in '*Ruimte voor Defensie*', waaronder vele bezwaren, maar Defensie liet al in een vroeg stadium van het inspraakproces weten niet van plan te zijn ook maar iets aan te passen. Er is bovendien een wet in de maak die de mogelijkheden voor inspraak en bezwaar tegen plannen van Defensie flink inperkt (zie hieronder).

Minder regels voor Defensie

Defensie heeft voor veel terreinen de benodigde vergunningen om te kunnen oefenen, vliegen en schieten niet op orde, zo bleek vorig jaar, wat gevaren met zich brengt voor mens en milieu. De risicovolle omgang met de omgeving leidde tot een aantal grote bos- en heidebranden door militaire oefeningen. In plaats van Defensie te verplichten zorgvuldiger te handelen en de vergunningsplicht serieus te nemen, heeft de regering een voorstel voor een nieuwe '*Wet op de Defensiegereedheid*' (WODG) aan het parlement gestuurd. Deze wet verleent de krijgsmacht vrijstellingen en ontheffingen van allerlei regelgeving aangaande onder meer natuur- en milieubescherming, veiligheid en overlast, met als doel meer oefeningen en oorlogsvoorbereiding mogelijk te maken. Ook de rechten van defensie-werknemers zullen worden beknot. Daarnaast is andere wetgeving in voorbereiding, die het kabinet de macht geeft om bepaalde bedrijven te dwingen te produceren voor defensie.

De manier waarop Defensie omgaat met maatschappelijke verworvenheden waarvoor decennia lang is gestreden en met democratisch vastgestelde regels die erop gericht zijn de leefbaarheid van ons land te beschermen, geeft blijk van een gebrek aan democratisch bewustzijn en het ontbreken van inzicht in wat in het belang van een leefbare samenleving is. De Wet op de Defensiegereedheid gaat nog een stap verder: de krijgsmacht krijgt daardoor de vrije hand om, wanneer zij het nodig acht, de belangen van mens en natuur te schaden. Natuur en milieu lijden nu al onder militarisering en dat zal zo nog toenemen. Defensie is een zeer vervuilende 'bedrijfstak', met een hoge CO2 uitstoot. Oorlog is (ook) een enorme milieuramp. Het

ruimtebeslag door defensie vergroot bestaande problemen met stikstof, woningbouw, overlast en aantasting van natuur.

Meer personeel voor Defensie

Naast meer materieel en meer ruimte is Defensie ook naarstig op zoek naar meer personeel. Grootschalige wervingscampagnes zijn nadrukkelijk zichtbaar op straat, in het onderwijs en op social media. Naar voorbeeld van onder meer Zweden en Duitsland wordt een enquête ingevoerd voor jongeren tussen de 18 en 27, die hun interesse in werken bij de krijgsmacht peilt en kijkt welke van hun capaciteiten mogelijk aansluiten bij beroepen bij Defensie. De regering wil het invullen van deze enquête verplicht maken, en zet daarmee een stap omhoog op een zogenaamde escalatieladder met steeds verdergaande verplichtende maatregelen. In datzelfde kader wordt gesproken over een mogelijke herinvoering van de opkomstplicht, wanneer alle wervingsinspanningen 'onvoldoende' nieuwe militairen opleveren.

Defensie is op zoek naar meer personeel op een arbeidsmarkt die krap is en waar dus sprake is van verdringing. Wrang is dat Defensie dat doet met een dikke portemonnee, terwijl er op sectoren die dringend behoefte hebben aan meer medewerkers, bezuinigd wordt. Ook krijgt Defensie toegang tot het onderwijs, waar met veel geld (en misleidende romantiek en – voor kinderen – indrukwekkende apparatuur) onder jongeren reclame gemaakt wordt voor een militaire loopbaan. Het onderwijs heeft echter een andere taak: de vorming van jongeren tot kritische burgers.

Inlijving van de samenleving

De overheid wil dat iedereen meedoet aan oorlogsvoorbereiding. Individuele burgers worden aangespoord noodpakketten in te slaan. Gemeenten moeten noodpunten coördineren. En vele maatschappelijke sectoren worden onder druk gezet (of – in een tijd van bezuinigingen – financieel verleid) om een rol te spelen. Ziekenhuizen trekken steeds meer samen op met Defensie en oefenen op scenario's met grote aantallen oorlogsgewonden. Universiteiten werken steeds nauwer samen met krijgsmacht en wapenindustrie. Op de spoorwegen kunnen militaire treinen voorrang krijgen, waardoor personenvervoer urenlang stil kan komen te liggen. Bedrijven maken afspraken met Defensie om werknemers meer ruimte te geven als reservist. Er is wetgeving in de maak om wapenbedrijven voorrang te kunnen geven bij het aankopen van schaarse grondstoffen of componenten voor wapens, een essentieel aspect van een oorlogseconomie. Enzovoort.

Sluipenderwijs raakt de maatschappij betrokken bij oorlogsvoorbereidingen. In de nieuwe Defensienota wordt gesproken over gezamenlijke oefeningen van leger, civiele autoriteiten en burgers om de (in militaire zin opgevatte) weerbaarheid van de

samenleving te versterken. Het idee dat de hele maatschappij mee moet doen vervaagt verder de grenzen tussen militairen en burgers, en maakt iedereen tot oorlogsdeelnemer.

Ook bij de inrichting van noodsteunpunten door gemeenten gaat het over noodsituaties ten gevolge van rampen óf oorlogen – de doelen zijn verweven. Het gegeven dat defensie over een bijna onuitputtelijk reservoir aan middelen kan beschikken waarbij belangrijke sectoren als zorg en onderwijs en milieubescherming alleen maar moeten bezuinigen, verradt een heilloze prioriteitstelling. Het leidt er bovendien toe dat instellingen overgaan tot een beleid dat haaks staat op hun doelstellingen, zoals universiteiten die studiepunten uitdelen aan studenten vanwege deelname aan militaire activiteiten die niets te maken hebben met het opleiden tot kritische wetenschapper waar universiteiten toch voor zouden moeten staan.

Inlijving van de kerken

Ook kerken wordt gevraagd na te denken over een ondersteunende rol voor militaire inspanningen. Enerzijds zou dit vorm moeten krijgen in het verlenen van zorg en begeleiding, zowel voor uitgezonden militairen en hun thuisfront als voor teruggekeerde (gewonde en/of getraumatiseerde) militairen. Anderzijds zouden kerken moeten bijdragen aan bewustzijn, weerbaarheid en veerkracht, bijvoorbeeld door het organiseren van gesprekken of het bieden van opvang bij noodsituaties.

Veel kerken blijken bereid te zijn om mee te denken over voorbereidingen op een oorlogsscenario. Zij moeten zich dan echter wel kritisch bezinnen op wat er hier van ze gevraagd wordt. In welk verhaal worden zij hier gevraagd een rol op zich te nemen? En wat is die rol? We kennen het instituut van de geestelijke verzorging van militairen, ingesteld om mensen die door hun militaire dienst niet kunnen participeren in een kerkelijke gemeente, toch met pastorale zorg en onderricht te kunnen bereiken. Al te gemakkelijk leidt dit er echter toe dat de kerken zich in dienst laten nemen door het militaire apparaat, niet alleen materieel (een militaire rang, een uniform), maar ook inhoudelijk.

Extreme voorbeelden hiervan treffen we aan in de studie over de geestelijke verzorging ten tijde van de 'politionele acties' in Indonesië waar predikanten en priesters namens de kerken het narratief van het leger versterkten. Maar ook in de huidige tijd moeten we hierop alert zijn: het is niet de taak van de kerk om ervoor zorg te dragen dat militairen veerkrachtig en weerbaar zijn en blijven (zodat ze fitter zijn voor hun werk: het voeren van oorlog). De prediking van het evangelie moet de kerk er juist toe brengen dat werk te onderwerpen aan zorgvuldige reflectie.

Meer invloed voor krijgsmacht en wapenindustrie

De wapenindustrie wordt steeds meer betrokken bij beleidsvorming, in Nederland en in Europa. Er is grote haast om, nu er zoveel geld beschikbaar komt, maar zo veel mogelijk te kopen, zonder onderliggend plan. Dat is ook een groot gevaar van een vaste hoge norm voor defensie-uitgaven: bestedingsdrang. De regering wil mogelijk ook vaker geheim houden welke wapens aangeschaft worden. Industrie en Defensie tuigen samen ontwikkelingsprogramma's op en werken aan de uitbreiding van de wapenproductiecapaciteit in Nederland, voor 'eigen gebruik' én om meer te gaan exporteren. Door het gelijktijdig afbreken van wapenexportregels zullen Nederlandse wapens meer gaan bijdragen aan oorlogen, mensenrechtenschendingen en onderdrukking. De wapenindustrie bloeit, aandeelhouders zijn blij.

De regering creëert met dit beleid en de bijbehorende concrete maatregelen een prioritaire positie voor de krijgsmacht en de wapenindustrie binnen de maatschappij. Hun belangen gaan voor, regels worden opzij geschoven en maatschappelijke medewerking en steun worden opgeëist. Dit wordt ook gereflecteerd in de prominente positie die VVD-leider Yeşilgöz binnen het kabinet inneemt als minister van Defensie – verantwoordelijk voor een veel groter deel van de begroting dan voorheen – en vice-premier. Defensie lijkt daarmee ook de rol van Buitenlandse Zaken als leidend departement aangaande buitenlands beleid overgenomen te hebben.

Daarbij spelen ook trots en chauvinisme. Een typerend voorbeeld is de bewondering die spreekt uit krantenartikelen waarin verslag wordt gedaan van de cruciale bijdrage die de Nederlandse industrie levert aan de Oekraïense drone-strategie. Deze miljardensteun heeft volgens Oekraïne 'de koers van de oorlog veranderd'. Drones veroorzaken tachtig procent van alle Russische slachtoffers aan het front. Of Nederland dan niet medeverantwoordelijk is voor deze slachtoffers blijft onbesproken. In plaats daarvan geven Defensie en media hoog op over de kennis over oorlogvoering die Nederland op deze manier in huis haalt. In de hoera-verhalen over deze hightech-wapens wordt nauwelijks ingegaan op de dodelijke of (levenslang) verwondende werking ervan. Evenmin wordt iets gezegd over de psychologische effecten van doden via een beeldscherm. Laat staan dat bedacht wordt dat Nederland ook zelf slachtoffer kan worden van deze wapens, want ook anderen krijgen daar de beschikking over.

Schijnbare consensus en de rol van de media

Er lijkt grote consensus te zijn over de hierboven beschreven ontwikkelingen. De politiek van links tot rechts heeft de NAVO-norm omarmd, met uitzondering van de SP, de Partij voor de Dieren en Denk. Lokaal zijn er wel bezwaren tegen plannen rond oefenterreinen e.d., maar

er is weinig ophef over de hierboven genoemde Wet op de Defensiegereedheid. Over de dienstplicht wordt gedacht en gezegd: het zal zo'n vaart niet lopen (terwijl in Duitsland duizenden jongeren de straat op gaan om te protesteren).

In de media verschijnen reportages over de groeiende drone-industrie en over reservistenopleidingen. De toon is in het algemeen positief tot enthousiast. Het Koninklijk Huis wordt ingezet om dit te ondersteunen. In het publieke debat overheerst het narratief dat militarisering nodig en gewenst is en organisaties – van industrie tot kerken – zijn bereid mee te helpen. Bezwaren komen weinig aan bod. Er is nauwelijks ruimte voor vredesgeluiden, of zelfs voor het stellen van vragen. In kranten en talkshows krijgen oud-militairen en andere zogenoemde militaire deskundigen ruim baan om hun pleidooi voor uitbreidingen van de krijgsmacht en meer bewapening keer op keer uit te venten. Er wordt daarentegen weinig aandacht besteed aan andere geluiden, aan bezwaren tegen deze koers en aan alternatieve benaderingen. Critici worden geweerd of niet meer uitgenodigd en af en toe worden pogingen gedaan om andere geluiden als illegitiem te bestempelen.

We vragen ons af waar deze eenvormigheid vandaan komt. Voelt iedereen zich zo bedreigd dat elke bedenking bij oorlog wegsmeelt? Het is merkwaardig dat na een grote oorlog steeds gezegd wordt 'nooit meer oorlog', maar dat die les enkele decennia later vergeten is. Wat zegt het over onze samenleving dat het gewelds-narratief steeds weer wint, en andere geluiden uitsluit?

Tegelijk laten opiniepeilingen zien dat de maatschappelijke overeenstemming minder groot is dan blijkt uit de media. Volgens een publieksonderzoek door instituut Clingendael vindt bijna een derde van de Nederlanders de 5 procent-norm te hoog. Ongeveer de helft van de mensen is bereid te vechten voor Nederland. Als het gaat om de verdediging van andere EU- of NAVO-landen zakt de vechtbereidheid tot rond de 20 procent. Dat roept de vraag op of mensen echt zo overtuigd zijn van de dreiging.

In het publieksonderzoek geeft 72% aan dat hogere defensie-uitgaven bijdragen aan meer afschrikking en daarmee het voorkómen van oorlog. Dat zou beschouwd kunnen worden als steun aan de officiële lijn van de overheid: we bewapenen om af te schrikken. Alleen is dit maar het halve verhaal: de overheid bereidt zich wel degelijk op oorlog voor. En dat afschrikking oorlog voorkomt is bepaald geen zekerheid (zie ook verderop). Van de geënquêteerden vindt 28% dat hogere defensie-uitgaven de kans op oorlog juist vergroten. Die stemmen worden nauwelijks gehoord. 72% denkt dat oorlog een zinloze strijd is die leidt tot zelfvernietiging. En meer dan de helft (60%) geeft aan dat men oorlog beter kan voorkomen door te investeren in handel en ontwikkelingssamenwerking. Slechts 19% is het ermee eens dat oorlog

soms de beste manier is om een conflict op te lossen. Kortom: Nederlanders reageren terughoudend op de alarmerende boodschappen van militairen en politici, ondanks de aanhoudende propaganda-stroom vanuit de overheid. Het vraagt nogal wat om daartegenin te gaan: voor je het weet, word je tot het pro-Russische kamp gerekend. Van een open debat is in deze gepolariseerde sfeer geen sprake meer.

Is de dreiging groot?

De vraag waarom deze militarisering nodig is wordt nauwelijks gesteld. Het antwoord lijkt vanzelf te spreken: de dreiging van Rusland dat in 2028 gereed zou zijn om Europa aan te vallen.

Het rapport waarin die gereedheid van Rusland zou worden aangetoond is geheim. Uit een reconstructie blijkt dat het gebaseerd is op ruwe schattingen uit 2023 (!). Analisten geven toe dat het feitelijk niet te bewijzen valt, maar een propagandistisch doel dient. Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten concludeerden in de zomer van 2026 dat er geen dreiging is van een Russische aanval. In juni van dat jaar zei de hoogste militaire opperbevelhebber van de NAVO dat Rusland geen militaire confrontatie met Europa zoekt. Rusland beseft dat het militair op grote achterstand staat, volgens de opperbevelhebber.

Tegelijk ontstaat er bij sommigen een *winning mood*: Oekraïne zou aan de winnende hand zijn door de aanvallen achter de frontlinie, en Rusland zou wankelen. Het merkwaardige is dat er dus tegelijk twee verschillende verhalen verteld worden: Rusland gaat ons aanvallen, en Rusland staat op punt van bezwijken. Dat alleen al moet achterdochtig maken over elke stellige bewering over oorlogsverloop en intenties. De opgeklopte verhalen illustreren ook hoe de oorlog escaleert: wapen-innovaties, nieuwe strijdtechnieken, toename van interne spanningen in Oekraïne en Rusland, en verharding van het debat in West-Europa.

Vaak wordt gesteld dat Rusland bezig is Europa te destabiliseren door het verspreiden van desinformatie en (het voorbereiden van) aanvallen op de infrastructuur. Voor zover dit echt gebeurt – ook hier geldt dat niet alles wat gemeld wordt klopt – merken we op dat militaire uitgaven hier geen oplossing bieden. Andere middelen zijn daarvoor nodig, zoals een goede IT beveiliging en het versterken van de democratie zodat desinformatie minder kans krijgt. Dergelijke maatregelen zijn ook om heel andere redenen dan Russische beïnvloeding dringend noodzakelijk.

Maar laten we ook een andere vraag niet uit de weg gaan. De westerse landen voorzien Oekraïne van steeds geavanceerder wapens. Er wordt ook actief

samengewerkt bij de oorlogvoering: informatie van Amerikaanse inlichtingendiensten wordt gebruikt bij de aanvallen op Russische olieraffinaderijen; gevechtinformatie wordt door westerse bedrijven gebruikt om AI-drones te ontwikkelen, die vervolgens in de oorlog gebruikt worden. Zijn de westerse landen dan niet de facto de strijd met Rusland aangegaan, hoewel zonder enige formele besluitvorming daarover? Is het niet naïef te veronderstellen dat Rusland daarop niet zou reageren?

Veiligheid en weerbaarheid

Aan het eind van dit hoofdstuk willen we nader ingaan op twee begrippen die in de huidige debatten over defensie een grote rol spelen: veiligheid en weerbaarheid. Wat wordt daar onder verstaan? Echt eenduidig zijn ze niet, en in de loop van de geschiedenis komen we er bijna tegenovergestelde invullingen van tegen.

**** Meer veiligheid?***

Veiligheid wordt opgevat als veiligheid tégen een vijand: veiligheid tegen bommen en raketten door zelf meer en betere bommen en raketten te hebben. Geven al deze wapens en manschappen meer veiligheid? De gedachte lijkt logisch: bewapening dient om tegenstanders af te schrikken.

De geschiedenis leert dat er geen bewijs is dat afschrikking werkt. De Eerste Wereldoorlog is een voorbeeld van het tegendeel: na grote defensie-investeringen door alle partijen, ontplofte het kruitvat. Volgens sommigen laat het kernwapen-evenwicht zien dat afschrikking wel kan werken: er is geen oorlog uitgebroken tussen de grootmachten omdat ze elkaar wederzijds dreigen te vernietigen.

Maar dit voorbeeld laat ook het grote risico zien: door technische fouten en misrekening kwam het al verschillende keren bijna tot lancering van kernraketten. Daar lijkt weinig van geleerd: dreigen met kernwapens maakt een nieuwe opmars door met kleinere kernwapens, bedoeld om in te zetten bij regionale conflicten. Ook is duidelijk dat conflicten tussen de grote landen nu uitgevochten worden in en via kleinere staten.

We zitten nu in een situatie die lijkt op de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog. De Europese NAVO-landen spiegelen het gedrag van Rusland: troepenopbouw aan de grens, nieuwe raketten. En feitelijk gaan ze nog verder: Duitsland zegt expliciet technologisch superieur te willen worden op defensiegebied. Polen streeft naar het grootste leger. In de Defensienota schrijft de regering dat Nederland militair gezien altijd een stap voor moet liggen op anderen.

Wordt de situatie daar veiliger van? Zou het kunnen zijn dat ónze handelingen als bedreigend worden opgevat?

De ook door de Nederlandse regering bepleite politiek van afschrikking door forse bewapening brengt grote risico's met zich mee voor escalatie en 'ongelukken'. Wat dit verergert, is dat overlegstructuren om misverstanden te voorkomen, grotendeels zijn afgebroken.

Wat is hierbij de rol van Europa? De Europese NAVO-landen werken nog steeds nauw samen met een bondgenoot, de VS, die lak heeft aan internationaal recht, en andere landen zijn wil oplegt. Biedt dat veiligheid? Of wordt Europa door de VS als springplank gebruikt om zijn belangen te dienen?

Tegelijk worden er stevige debatten gevoerd over een sterkere Europese rol in de NAVO. We constateren dat Europa lijkt te kiezen voor een eigen positie als militaire grootmacht naast de VS en China. Het kabinet-Jetten gaat daar in mee, bijvoorbeeld door de optie van een Europees kernwapen niet langer categorisch uit te sluiten. Het kabinet spreekt zich ook niet duidelijk uit over de schendingen van het internationaal recht door de VS en Israël.

Beide ontwikkelingen zijn volgens Kerk en Vrede zeer verontrustend, en strijdig met alles waar de vereniging voor staat. Europa zou op zoek moeten gaan met landen in het Mondiale Zuiden om – met de nodige hervormingen – het VN-systeem en het internationaal recht overeind te houden en te versterken (zie het achtergrondmateriaal voor meer uitgewerkte voorstellen).

Dat wapens veiligheid brengen is schijn. De recente oorlog met Iran laat zien dat twee van de sterkste legers ter wereld niet in staat zijn raketten tegen te houden. En de afsluiting van de Straat van Hormuz door Iran kan de VS niet met militaire middelen ongedaan maken. Onze hoog-technologische maatschappij is kwetsbaar voor verstoringen (denk ook aan cyberaanvallen). Steken we tientallen miljarden in 'stalen muren' die ons uiteindelijk toch niet echt kunnen beschermen?

Tenslotte is er de snelle ontwikkeling van nieuwe wapensystemen: drones en kunstmatige intelligentie (AI). In de nieuwe Defensienota zegt de regering fors in te willen zetten op onbemande wapensystemen en toepassing van AI. Er wordt wel lippendienst bewezen aan allerlei ethische en juridische bezwaren, maar wat dat waard is blijft onduidelijk. De wedloop met Rusland (en China) lijkt bezwaren naar de achtergrond te gaan dringen. Het resultaat zal een nieuwe generatie gevaarlijke wapens zijn, als 'erfenis' van de oorlog in Oekraïne – vergelijkbaar met de atoombom na de Tweede Wereldoorlog – een licht ontvlambare erfenis die nog decennia lang invloed zal hebben.

In zijn eerste encycliek spreekt paus Leo zich bijzonder kritisch uit over de militaire toepassing van AI. Deze leidt tot een gevaarlijke versnelling van besluitvormingsprocessen in de oorlogsvoering. Een algoritme kan ethische overwegingen niet vervangen. AI versnelt conventionele en hybride oorlogsvoering (aanvallen op IT systemen, informatie manipulatie etc.). AI verlaagt ook de drempel voor het gebruik van geweld, en reduceert slachtoffers tot statistiek. De paus hekelt het afschuiven van verantwoordelijkheid op machines.

Eén aspect verdient extra aandacht: de drone-revolutie betekent dat mensen op nieuwe manieren leren te doden: drones met camera die op de tegenstander worden afgestuurd. De psychologische impact is groot, voor gebruikers en slachtoffers. Het is een verdere ontmenselijking: oorlog als video-game. Nederland gaat volop mee in deze ontwikkeling, en wil zelfs voorop lopen. Een heilloze weg.

* **Weerbaarheid**

Weerbaarheid wordt gepresenteerd als stoer verzet, klaar staan om materiële chaos te overwinnen, samenwerken aan door de overheid bepaalde doelen. Militaire en civiele weerbaarheid liggen daarbij in elkaars verlengde. Weerbaarheid wordt hier op een eenzijdige manier ingevuld: militair, met burgers die zelfredzaam zijn en zich voegen in door de overheid gestuurde campagnes en scenario's.

In de christelijke traditie is weerbaarheid een breed begrip, een *geestelijke* weerbaarheid, die ons mensen weerbaar maakt tegen alle verleidingen die de saamhorigheid en solidariteit uithollen. We denken in onze tijd aan de basis van democratie en rechtsstaat, waarin iedereen uitgenodigd wordt en in staat is om mee te doen en waarin de rechten van minderheden gewaarborgd zijn. En over de noodzaak van duurzaam handelen, die beperkingen geeft, maar ook mogelijkheden.

Dat alles wordt niet in de eerste plaats aangetast door een vijand uit het oosten, maar door vijanden van binnenuit die onze rechtsstaat en maatschappelijke instituties al jarenlang ondermijnen: de roep om een afgeslankte overheid die kwetsbare mensen en de natuur uitlevert aan de markt, het meedoen in de jacht op economische groei en daarvoor de Europese Green Deal ontmantelen, de tech-machten die heel ons leven kapitaliseren, het leger dat ons land bezet om te oefenen, en de wapenindustrie die geld, grondstoffen en mensen opeist en garen spint bij de oorlog in Gaza (wapens die op het slagveld zijn getest) en de opgevoerde dreiging in Europa. Een vijand buiten onszelf zoeken is zoveel gemakkelijker dan de vijand in ons eigen systeem onderkennen en bestrijden.

Militarisering beschermt de samenleving niet, maar beschadigt die – en doet daarmee juist afbreuk aan veerkracht en weerbaarheid van de maatschappij. We noemden de negatieve effecten op economie, inkomens-verhoudingen, natuur en milieu, en democratie. We zien ook negatieve psychologische gevolgen. Vijandbeelden worden in stand gehouden. Angst wordt versterkt. De manier van oorlogvoering verandert, met grote gevolgen. Drones, AI en cyberaanvallen vervagen het onderscheid tussen burgers en militairen: de hele maatschappij is doelwit. Militaire weerbaarheid als antwoord bestendigt juist dit beeld ('we moeten er mee leren leven'). De andere, betere weerbaarheid die ons voor ogen staat betekent een andere visie op het omgaan met conflicten.

3. Het alternatief

In dit hoofdstuk beschrijven we vredesethiek zoals wij die verstaan vanuit onze christelijke traditie. Daarbij gaan we in op de verschillende thema's uit het vorige hoofdstuk.

Veiligheid – maar dan anders

Er is een andere visie op veiligheid en weerbaarheid mogelijk. Deze benadrukt niet onafhankelijkheid, maar juist wederzijdse afhankelijkheid: niet kracht en geweld gaan ons redden, maar het besef dat we elkaar nodig hebben. Bommen en drones maken het niet veiliger, ze vergroten de kans op oorlog. Wapenbeheersing, wapenreductie, vertrouwenwekkende maatregelen over en weer, en een ontspanningspolitiek zijn een zekerder weg tot het voorkomen van een oorlog en geven blijk van eerbied voor de menselijke waardigheid. Door ons blind te staren op wat we denken dat andere landen ons aan willen doen, dreigen we te vergeten wat onze samenleving werkelijk bedreigt: klimaatverandering, de uitholling van solidariteit door doorgeslagen kapitalisme, de macht van BigTech bedrijven, bedreiging van de democratie door populisme en de opkomst van extreemrechts, en geloof in autoritaire systemen.

In het vorig decennium heeft de Wereldraad van Kerken het begrip *rechtvaardige vrede* centraal gesteld. Dit omvat vier aspecten:

- vrede met de aarde (duurzaamheid),
- vrede op de markt (rechtvaardige economische verhoudingen),
- vrede in de gemeenschap (iedereen doet mee),
- en vrede tussen volkeren.

In de tegenwoordige discussie worden recht en vrede niet verbonden, maar tegenover elkaar gesteld alsof het streven naar vrede automatisch inhoudt dat rechten van mensen geschonden worden, omdat het sluiten van vrede vaak om compromissen vraagt. Politici,

niet in de laatste plaats van progressieve partijen, zijn humanitair ingrijpen steeds meer gaan benadrukken, ten koste van andere overwegingen. Ze laten zich verleiden geweld als een aanvaardbare of makkelijke oplossing te zien om rechtvaardigheid te herstellen. Handhaving van recht wordt verabsoluteerd ten koste van het streven naar vrede. Deze wijze van denken wijzen wij af. Werkelijke vrede en werkelijk recht hebben alles met elkaar te maken.

Rechtvaardige vrede is niet alleen juridische gerechtigheid, maar ook billijk, duurzaam, en herstelgericht. Meer een proces, dan een toestand, waarbij nadrukkelijk ook het verband gelegd wordt met sociaaleconomische rechtvaardigheid, met duurzaamheid en ecologie, en met democratie. Onrecht kan niet zomaar met geweld teniet gedaan worden. Vrede stichten gebeurt niet door legers, maar door mensen die met volharding, geduld en opoffering bouwen aan de samenleving.

Reactie op dreiging, vijandsbeelden en oorlog

In deze paragraaf verwijzen we vooral naar de oorlog in Oekraïne, die de grote aanjager is van de huidige bewapeningswedloop in Europa. We veroordelen de inval van Rusland in Oekraïne, en het brute geweld op het slagveld en bij aanvallen op burgerdoelen. Tegelijk vraagt vredesethiek om een kritische blik op onze eigen rol: wat dragen wij zelf bij aan het conflict, en welke handelingsperspectieven levert dat op?

We constateren dat Nederland en de (meeste) NAVO-partners zich laten leiden door extreme voorstellingen van de Russische intenties en capaciteiten. Militairen schetsen scenario's van een op handen zijnde aanval op de NAVO (westerse inlichtingendiensten vinden deze scenario's onwaarschijnlijk). De politiek is in de ban van een vijandsbeeld.

Dit alles staat haaks op de vredesethiek die in de Bergrede oplicht. 'Behandel anderen zoals je zelf behandeld wilt worden' – de Gulden Regel – gaat uit van wederkerigheid, niet van dominantie. Waarom zou het westen troepen aan de grens mogen plaatsen, terwijl het 'alarm' schreeuwt als Rusland hetzelfde doet? 'Heb uw vijanden lief' wordt al te makkelijk verstaan als een onhaalbaar en onpraktisch ideaal. Maar het gaat om een vorm van praktisch engagement: handelen gericht op de doorbreking van vijandsbeelden en verharde conflictsituaties. Meedoen met oorlogvoering is hiermee lijnrecht in tegenspraak. Westerse landen houden zich niet aan de principes van de rechtvaardige oorlog die ze zeggen te voeren: deze principes vereisen dat de partners die te hulp schieten verplicht zijn alles te doen om vrede te herstellen. In plaats daarvan zijn ze mee gaan doen met de oorlog om Oekraïne, strevend naar een vernederende overwinning op Rusland.

Nog een tekst uit de Bergrede: 'Waarom zie je de splinter in het oog van je broeder, maar merk je de balk in je eigen oog niet op'. Wij lezen dit als een oproep om kritisch naar onszelf te kijken – niet het soort gedrag dat onze politici tentoon spreiden die vooral de ánder

(Rusland) bekritisieren. Hoe zit het met de intense bemoeienis van het westen met andere landen, die zich niet willen voegen in de kapitalistische economie waar wij zo van profiteren? Niet voor niets heeft de VS meer dan 800 militaire bases over de hele wereld om zijn belangen te verdedigen. En dan noemen wij Rusland, die minder dan 100 bases heeft, agressief...

De vredesethiek uit de Bergrede gaat niet over een set abstracte ethische normen, maar functioneert in een concrete sociale en politieke context. Als we die betrekken op het huidige conflict in Europa betekent het een omdenken: niet meer in termen van confrontatie en optrekken van muren ('Samen voorwaarts', de titel van de Defensienota), maar vanuit een inclusief begrip van veiligheid. We noemen we een aantal aspecten, uitgaande van vredeslogica:

- Hervat de communicatie met Rusland. Heropen diplomatieke kanalen om met alle betrokken partijen te kunnen praten over de kaders van een einde aan het conflict.
- Beëindig de ideologie van vijandschap en overwinningen. Ontmantel irrationele vijandsbeelden, die de spiraal van geweld in stand houden.
- Verdiep je in het veiligheidsperspectief van de ander. Ga uit van inclusieve veiligheid: wij zijn pas veilig als de ander ook veilig is.
- Ga een dialoog aan over wederzijdse belangen. Het perspectief van de Gulden Regel vraagt om je te verdiepen in wat voor de andere partij belangrijk is. Dan kan het gesprek op gang komen over oplossingen die beide partijen dienen, of om een gezamenlijk belang te ontwikkelen.
- Neem vertrouwenwekkende maatregelen. De-escaleer oplopende spanningen, door (desnoods eenzijdige) maatregelen die je positieve intenties tonen. Bijvoorbeeld: raketten of troepen van de grens terugtrekken.
- Werk toe naar een Europese veiligheidssorde, een gemeenschappelijk veiligheidssysteem dat ook Rusland omvat. In de jaren '90 waren er ontwikkelingen in deze richting, die door stappen van westerse landen teniet werden gedaan.

Deze ideeën zijn de afgelopen jaren verder uitgewerkt door de Duitse groep *Sicherheit Neu Denken* en de Nederlandse *Werkgroep Inclusieve Veiligheid*. Voor hun uitvoerige analyses en voorstellen verwijzen we naar het achtergrondmateriaal genoemd aan het slot van deze verklaring. Ook het eerder genoemde Duitse oecumenisch vredesdocument *Wie vrede wil, moet met de vijand praten* gaat op deze voorstellen in.

Weerbaarheid

Militaire investeringen maken een samenleving niet sterker, maar juist kwetsbaarder. De realiteit wordt steeds gevaarlijker door meer wapens en nieuwe soorten wapens. Het is moeilijk dit onder ogen te zien, omdat het vereist dat met dit gedrag gebroken wordt.

De maatschappij wordt sterker en veiliger naarmate mensen leren conflicten zonder geweld op te lossen. Onderwijs en training in geweldloze methoden vormen daarbij een essentieel onderdeel. Daarnaast is het mogelijk te leren hoe men zich beter kan verdedigen tegen bedreigingen van vrijheid en democratie. Dergelijke bedreigingen kunnen van buitenaf komen, vanuit andere landen, maar evengoed vanuit het eigen land zelf ontstaan. Verdediging hoeft niet met wapens te gebeuren. Er bestaan manieren om maatschappelijke weerbaarheid te organiseren: de samenleving op geweldloze wijze versterken. Zo wordt de democratie bestand tegen bedreigingen. We verwijzen hier verder naar materiaal genoemd aan het eind.

Desinformatie is een groeiend probleem, waarbij binnenlandse krachten minstens zo sterk zijn als invloeden van buitenaf. Militarisering biedt geen antwoord. Weerbaarheid komt voort uit decentralisatie en burgerkracht. De macht van BigTech bedrijven moet beperkt worden, AI moet aan banden gelegd worden, IT moet minder kwetsbaar worden door decentralisatie, en social media moeten zo ingericht worden dat ze werkelijk het sociale leven dienen. Ook dat is maatschappelijke weerbaarheid.

We moeten werken aan een op vredeslogica gefundeerde weerbaarheid, die afstand neemt van het heersende geloof in geweld. Rechtvaardige vrede is geen abstracte juridische term, maar een gezamenlijke praktijk. Dat praktisch handelen geeft vorm aan weerbaarheid, door concreet te werken aan vrede met de aarde, op de markt, in de gemeenschap, en tussen de volkeren. Het is een praktijk die niet grijpt naar geweld, en die geweld niet rechtvaardigt, omdat men doordrongen is van de gigantische vernietigingskracht van moderne wapens, waar de machtelozen het eerste slachtoffer van zijn. Deze praktijk wordt geleefd door gemeenschappen die hun kwetsbaarheid accepteren, en zien dat ze afhankelijk zijn van elkaar, wat juist ook hun kracht is.

Van zwaarden tot ploegscharen

Meer dan ooit is het nodig om de mythe van de verlossende kracht van geweld te ontmaskeren. We moeten de afgod 'geweld' afzweren. In de geschiedenis én om ons heen zien we immers wat dat geloof in geweld ons brengt: meer en langere en diepere vijandschap, vele doden en slachtoffers met wonden die na vele decennia nog schrijnen, verwoesting, demoralisering, verarming, verspilling van hulpbronnen en schade aan het milieu.

Het is onmiskenbaar dat alle bijbelse teksten het menselijk geweld inperken: geen onbeperkte menselijke wraak, maar voor alles gaan in Gods wegen van gerechtigheid. Dat horen we in de verhalen rond Israëls uittocht en in de profetische visioenen. Deze lijn trekt Jezus radicaal door. Hij daagde zijn volgelingen uit om op geweldloze wijze weerstand te bieden aan degenen die onrechtvaardig optraden. Zelf verzette hij zich niet bij zijn arrestatie en veroordeling. Hij was zich terdege bewust van het gevaar, maar ging het aan. Doordat Jezus het geweld heeft doorstaan, bevrijdt hij ons van de verleiding van een politieke ethiek van de sterkste.

De profeet Micha spreekt in zijn klassieke vredetekst over een vrede waarin mensen zwaarden tot ploegscharen smeden en niet langer het oorlogsambacht leren, maar zitten onder hun wijnstok en vijgenboom, zonder dat iemand hen opschrikt (Micha 4: 3-4). Dat is *shalom*: niet louter het ontbreken van oorlog, maar vooral ook gerechtigheid, zegen, een goed leven. Dat is de vrede die beoogd wordt in de aloude belijdenis dat 'Christus onze vrede is'. Uit die belijdenis mogen en willen wij leven. Christus stelde zijn gemeente in dienst daarvan. Wie hem wil volgen moet van die vrede getuigen en haar zichtbaar maken: in vreedzame verhoudingen, in de oproep om haat, vijandschap en wantrouwen te overwinnen, om eerste stappen te zetten om tot verzoening te komen, om er alles aan te doen om voor heel de mensheid die shalom gestalte te geven.

Die opdracht moeten en willen wij steeds voor ogen houden, tegen alle zogenaamd realisme in dat geen rekening durft te houden met de belofte van een rijk van vrede. Het is dat zogenaamde realisme dat maakt dat we ons tot de tanden toe bewapenen, ten koste van alles, waarmee we ons zelf schuldig maken aan datgene waarvan we de tegenstander beschuldigen. Anders gezegd: laten we niet in ons streven naar veiligheid juist alles opgeven (recht en gerechtigheid, het goede leven) dat we zeggen te willen verdedigen.

Kerken en de christenen zijn geroepen tot verzoening en het afbreken van muren. De Berlijnse muur viel, de apartheidsmuur viel om. Het kan, ook vandaag. Waar wordt er nu aan gewerkt om de muren van vijandschap tussen West en Oost, tussen Israëli's en Palestijnen, en op zovele andere plaatsen te slechten? Ligt daar niet de taak voor wie zich door Christus geroepen en geïnspireerd weet?

Verwijzingen naar achtergrondmateriaal zijn beschikbaar via:
kerkenvrede.nl/vredesspiraal/verklaring2026.html. Daar staat ook de digitale versie van deze verklaring.

Eerdere open brieven over verwante onderwerpen zijn te vinden op:
kerkenvrede.nl/vredesspiraal/openbrieven.html.

Eventuele reacties kunnen gestuurd worden naar secretariaat@kerkenvrede.nl.